

RODZINNE ASPEKTY ASPIRACJI EDUKACYJNYCH I ZAWODOWYCH MŁODZIEŻY

Dażenia odgrywać znaczącą rolę w życiu społecznym i indywidualnego życia, ponieważ przepisy młodych ludzi, ich zawodowe, rodzinne i materiał przyszłości w dużej mierze zależy od nich. Istnieją różne rodzaje pragnienia. Autor artykułu zaznacza edukacyjne i zawodowe aspiracje, z uwzględnieniem ich orientacji. Na podstawie przeprowadzonych badań Autor próbuje odpowiedzieć na pytanie, jakie są edukacyjne i zawodowe aspiracje licealista.

Słowa kluczowe: edukacyjne dażenia, aspiracje zawodowe, środowiska, rodziny, młodzieży.

Wstęp. Aspiracje odgrywają istotną rolę w życiu społecznym i jednostkowym, bowiem sytuacja młodych ludzi, ich przyszłość zawodowa, rodzinna, materialna jest w dużej mierze od nich uzależniona. Dzięki aspiracjom ludzie rozwijają osobowość, kierują swoim życiemw określony sposób, rozwijają umiejętności, postępują według wybranych drogowskazów, motywują się do działania.

Istnieją różne rodzaje aspiracji. Uwzględniając ich ukierunkowanie można wyróżnić aspiracje edukacyjne i zawodowe. Oba typy aspiracji pozostają w ścisłym powiązaniu i są obecnie bardzo mocno wpisane w system wartości jednostki. Należą do jednego z ważniejszych czynników, kierujących aktywnością człowieka. Aspiracje edukacyjne i zawodowe często są przenoszone są z pokolenia na pokolenie i niebagatelną rolę w ich kształtowaniu odgrywają rodzice, ale także instytucje, w których odbywa się proces wychowania i kształcenia. Modelowanie aspiracji rozpoczyna się w dzieciństwie, kiedy to już wtedy kształtują się pragnienia i dażenia młodych ludzi wspierane przez tradycje rodzinna, otoczenie społeczne, osoby znaczące. Wydaje się, że bardzo pomocni w kształtowaniu aspiracji na najwyższym poziomie i adekwatnie do możliwości młodzieży powinni być psychologowie, pedagodzy, doradcy zawodowi.

W niniejszym artykule, w oparciu o badania autorka próbuje znaleźć odpowiedź na pytanie, jakie są aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży licealnej na wybranym przykładzie. Szczegółnie zainteresowanie skierowano na poziom wykształcenia rodziców, bowiem wśród nauczycieli funkcjonuje mniemanie, iż lepiej wykształceni rodzice warunkują wyższy poziom aspiracji edukacyjno-zawodowych swoich dzieci.

1. Aspiracje, rozważania definicyjne. Dażenia młodzieży są jednym z komponentów osobowości człowieka, interesującym zarówno psychologów, socjologów, jak i pedagogów. Mimo trwających od lat dyskusji terminologicznych nadal nie wydaje się możliwe znalezienie jednej uniwersalnej definicji. To skłania badaczy do dalszych poszukiwań i prób rozróżniania typowych i dominujących sposobów jego rozumienia¹.

¹ M. Szczepska-Pustkowska, Aspiracje, [w:] T. Pilch (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Wydawnictwo «Żak», Warszawa 2003, T.1, s.196.

Najbardziej szczegółowo opracowane jest ujęcie psychologiczne. Koncentruje się ono głównie na stanie wewnętrznym jednostki, nie stroniąc od jego społecznych uwarunkowań. Dzięki możliwościom psychiki, człowiek może realizować sformułowane przez siebie cele¹.

Aspiracje w tym ujęciu najczęściej są rozumiane, jako psychiczne nastawienie, pragnienie osiągnięcia czegoś znaczącego, przekonanie o własnych możliwościach. Jednostka może odczuwać jakość życia jako psychiczny «dobrostan»². Z kolei psychologia traktująca aspiracje jako element motywacji, zainteresowana jest głównie ich naturą. Motyw według Reykowskiego to stan charakteryzujący się poczuciem niespełnienia lub zakłócenia i związana z nim gotowością do aktywności w celu zlikwidowania owego stanu. Zaś motywacja to proces psychicznej regulacji, dzięki któremu powstają i formują się dążenia. Sterują one działaniami w ten sposób, aby doprowadziły do osiągnięcia założonego celu³. Dlatego też aspiracje rozumiane są jako «(...) *pragnienia lub dążenia o określonym natężeniu związane z zaspokojeniem pewnej potrzeby i (lub) nakierowane na określony cel*»⁴. Zaś poziom aspiracji rozumiany będzie tutaj jako «*przewidywany przez jednostkę przyszły wynik jej akcji lub działalności w warunkach, gdy realizacja tej akcji ma zaspokajać istotne potrzeby jednostki i przybliżać ją do istotnych dla niej celów*»⁵.

Można, więc przyjąć, na użytek rozważań związanych z aspiracjami, że «*motywacja jest procesem psychicznej regulacji, od której zależy kierunek ludzkich czynności oraz ilość energii, jaką człowiek gotów jest poświęcić na realizację danego działania i osiągnięcie celu*»⁶. Psychologiczne rozumienie aspiracji nakazuje ukierunkowanie badań na poznanie wewnętrznych (subiektywnych) stymulatorów dążeń realizacji celów życiowych. Poziom aspiracji w tym przypadku odnosi się do sfery przewidywania przez jednostkę rezultatu jej działania⁷.

W węższym znaczeniu poziom aspiracji określa się, jako zwerbalizowane zamierzenia, które dotyczą poziomu wykonania zadania o określonym, zawartym w nim stopniu trudności. Zadanie to jest wykonane w bliskiej przyszłości, zaś wybór przyjmuje formę wyboru wielostopniowego. Jest to poziom aspiracji działaniowy, aktualistyczny połączony z wyborem wielostopniowym, dokonanym w odniesieniu do obiektywnie istniejącej skali trudności.

¹ M. J. Dyrda, *Pedagogika społeczna. O aspiracjach jakości i sensie życia*, Oficyna Wydawnicza ASPRA- JR, Warszawa 2009, s. 53.

² *Ibidem*, s. 53.

³ T. Graca, *Aspiracje jako motywacyjny czynnik regulujący działanie człowieka*, [w:] P. Tyrała (red.), *Aspiracje a rzeczywistość edukacyjno- wychowawcza w okresie przeobrażeń strukturalnych państwa*, WSP, Rzeszów 1997, s.63.

⁴ Zob: W. Dróżka, *Pokolenia nauczycieli*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1993, s.15

⁵ *Ibidem*, s.12.

⁶ T. Graca, *op. cit.*, s.63.

⁷ K. Żegnałek, *Aspiracje jako wyznacznik efektywności edukacyjno- wychowawczej*, [w:] Tyrała P. (red.), *Aspiracje a rzeczywistość edukacyjno- wychowawcza w okresie przeobrażeń strukturalnych państwa*, WSP, Rzeszów 1997, s. 100.

W szerszym znaczeniu z poziomem aspiracji mamy do czynienia w tych wszystkich sytuacjach, w których dana jednostka dokonuje wyboru zadania o określonym stopniu trudności, zarówno w odniesieniu do pewnych zamierzeń (działaniowy poziom aspiracji), jak i też pragnień (życzeniowy poziom aspiracji), dotyczący bliższych lub dalszych celów działania, wyboru wielostopniowego i alternatywnego¹.

Również socjologowie wypracowują swój punkt widzenia na zagadnienie aspiracji i ich poziomu. Sprowadzają oni aspiracje do zainteresowania stanami, wartościami lub rzeczami stanowiącymi przedmiot ludzkich pragnień w danej społeczności. Twierdzą ponadto, że ukształtowana hierarchia wartości wyznacza jednostkom plany życiowe. Jednostka uświadamia sobie społecznie preferowane wartości, które mogłyby stać się przedmiotem aspiracji na wejściu, aż po konkretne celowe działanie, którego skutkiem jest osiągnięcie pożądanego efektu czy stanu na wyjściu².

Podejście pedagogiczne, odwołuje się zarówno do psychologicznych, jak i socjologicznych ujęć. Przykładem wieloaspektowego ujęcia aspiracji jest ta oto definicja: «*przez aspiracje młodego człowieka rozumie się pragnienia czegoś, dążenia do czegoś w życiu, np. dążenie do osiągnięcia określonych, wytyczonych celów, pragnienie realizacji ambitnych planów, zadań itp.*»³ Podejście pedagogiczne uwzględnia zarówno stałe właściwości psychiki, jak też cele i obiekty dążeń oraz wartości leżące u ich podłoża⁴. W literaturze pedagogicznej aspiracje odnoszone są zarówno do celów wychowania, wzorów osobowych jak też społecznie ukształtowanej hierarchii wartości⁵.

Podsumowując, różne sposoby rozumienia aspiracji, można dojść do wniosku, że aspiracjami można nazwać ogół celów, dążeń, planów, zamierzeń, wartości, przekonań i oczekiwań, jak również różnorodnych decyzji związanych z określoną sferą życia, które będą zrealizowane w przyszłości, a znaczącą rolę w ich kształtowaniu odgrywa środowisko, w którym jednostka żyje w szerokim i wąskim rozumieniu.

2. Uwarunkowania aspiracji. Aspiracje są uwarunkowane wieloma czynnikami. Czynniki te nie są zawsze znane lub uświadamiane przez ludzi. H. Borzyczkowska⁶ wyróżniła dwa rodzaje czynników oddziałujących na aspiracje:

- zewnętrzne, które określiła jako społeczne oraz
- wewnętrzne zwane psychicznymi.

Do pierwszej grupy autorka zaliczyła wpływ rodziny, szkoły kolegów, grup rówieśniczych, a także czynniki społeczno-kulturowe.

¹ J. Kupczyk, *Uwarunkowania aspiracji życiowych młodzieży w starszym wieku szkolnym*, UAM, Poznań 1978.

² M. J. Dyrda, op. cit., s. 65.

³ Zob: A. Rzymiełka-Frackiewicz, *Politycy wobec przemian edukacyjnych*, Toruń 2010, s. 95.

⁴ Wołk M., *Aspiracje edukacyjne uczniów szkół średnich a ich miejsce zamieszkania*, Nowa Szkoła, 2006, nr 1, s. 45.

⁵ M. J. Dyrda, op. cit., s. 74.

⁶ Za: Sikora E., *(Nie)realne marzenia?: aspiracje życiowe młodzieży z osiedli byłych PGR-ów*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2006, s.20.

Natomiast do drugiej zaliczono motywy działań i potrzeb jednostki, doznawane wcześniej niepowodzenia czy sukcesy.

Wśród determinantów dążeń literatura wymienia uwarunkowania osobowościowe, środowiskowe, a także pedagogiczne¹. Natomiast w przypadku aspiracji uczniów szkół średnich powiązanie dążeń z ich osobowościowymi cechami znacznie różni się od grupy uczniów szkół podstawowych. Zwraca się tu głównie uwagę na związek między aspiracjami ogólnymi i właściwościami układu nerwowego czy temperamentem. Stosunkowo słabsze okazały się korelacje dążeń z czynnikami określającymi zdolności. Dostrzega się również pewne osłabienie związków między aspiracjami edukacyjnymi oraz zawodowymi a inteligencją. Szczególnie wyraźnie da się to zauważyć w obrębie aspiracji zawodowych².

Uwarunkowania osobowościowe wskazują na występowanie typowych różnic między poszczególnymi uczniami. Oprócz różnic intelektualnych widoczne są różnice w emocjonalnym i społecznym rozwoju jednostki³.

Aspiracje determinowane są przez wiele cech indywidualnych, np. warunki fizyczne (wygląd sprawność fizyczna, stan zdrowia itp.) i psychiczne cechy osobowości (zdolności ogólne i kierunkowe, temperament, emocje)⁴. W szeroko ujętym zespole uwarunkowań osobowościowych mieści się również rozwój biologiczny, sprawność ruchowa. Wszystkie te czynniki, mają wpływ na proces kształtowania się dążeń i szans edukacyjnych młodych ludzi⁵.

Drugą grupę czynników stanowią uwarunkowania środowiskowe. Wyniki badań jak i obserwacje potoczne skłaniają do wniosku, że aspiracje są silnie uwarunkowane czynnikami środowiskowymi, a zdaniem Lewowickiego szanse edukacyjne dzieci i młodzieży są wyraźnie przez nie określane. Determinanty te wpływają w istotny sposób na kształtowanie planów życiowych, aspiracji w kształtowaniu hierarchii wartości oraz realizacji wybranych dróg kształcenia⁶. Znamienne wydaje się, że mimo wielu prób tworzenia wartościowych środowisk wychowawczych przez zaangażowanych pedagogów tylko nielicznej młodzieży udaje się oderwać od destruktywnych środowisk, w których przyszło im żyć i realizować marzenia.

3. Rodzina, jako podstawowe środowisko rozwijające aspiracje. Jedną z podstawowych grup formułujących pewne normy postępowania oraz tworzących swoiste hierarchie wartości jest rodzina. Twierdzi się, że aspiracje są w dużym stopniu wyznaczane przez panujące w niej warunki życia⁷. Oddziaływanie rodziny jest wieloczynnikowe i przejawia się w wielu sferach. Z jednej strony poprzez osiąg-

¹ M. Bogaj, *Aspiracje edukacyjne*, [w:] Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. T. 1, A – F. Wydawnictwo Akademickie „Żak, Warszawa 2003, s. 202.

² T. Lewowicki: *Aspiracje dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa 1987, s. 87-102.

³ M. Bogaj, *Aspiracje edukacyjne...*, s. 202.

⁴ T. Lewowicki, *Aspiracje ...*, s. 32.

⁵ M. Bogaj, *Aspiracje edukacyjne...*, s. 203.

⁶ Za M. Bogaj, *Aspiracje edukacyjne...*, s. 203.

⁷ T. Lewowicki, *Aspiracje ...*, s. 34.

nięty poziom wykształcenia dochodu, stylu życia, stwarza pewien układ odniesienia dla aspiracji młodego człowieka, z drugiej – dzięki przyswajaniem wzorcom postępowania, kryteriom oceny innych ludzi, człowiek formuluje swoje dążenia i potrzeby. Ważne są tu również bezpośrednie, intencjonalne oddziaływania rodziców pragnących wzbudzić w synu czy córce pożądane aspiracje¹. Dobrze jest, gdy rodzice potrafią zauważyć zainteresowania czy zdolności swojego dziecka i tak nim pokierują, że dziecko będzie miało możliwość je rozwijać. Bywa, że rodzice mają wysokie aspiracje, co do edukacji swoich dzieci i chcieliby je wszechstronnie wykształcić posyłając dzieci do różnych typów placówek kształcących i rozwijających zainteresowania i zdolności i taki wybór dokonany początkowo przez rodziców intencjonalnie może warunkować dalsze, późniejsze już samodzielne wybory dorastających dzieci.

Badania E.B. Hurlock² wykazały, że głównym czynnikiem decydującym o różnorodnych aspiracjach zawodowych dzieci i młodzieży nie była inteligencja, lecz nacisk rodziców. Rodzice przekonani, że należy zdobyć kolejne szczeble edukacyjne, stosowali nacisk na swoich synów od początku kariery szkolnej.

Warto wspomnieć o innych środowiskach oprócz rodziny, które mają znaczący wpływ na kształtowanie się aspiracji młodych ludzi. T. Lewowicki wśród czynników społecznych wyróżnił także wpływ innych osób dorosłych, co wiąże się z przejmowaniem norm grupowych, z przyswajaniem standardów panujących w grupie. Oddziaływania te mogą przyjąć charakter intencjonalnych lub nieintencjonalnych zachowań³. Mówiąc o innych czynnikach wpływających na powstawanie aspiracji należy wspomnieć o grupie rówieśniczej. W okresie dorastania, który wiąże się z koniecznością podejmowania poważniejszych decyzji, pojawia się dążenie do poszukiwania akceptacji i wsparcia, które mogą pomóc w rozwiązywaniu problemów. Wobec słabnących więzi z rodzicami, jednostka zwraca się ku rówieśnikom, którzy mają te same problemy. Grupa rówieśników wpływa na kształtowanie osobowości dziecka⁴. Dostarcza także wzorce zachowań i w zależności od tego czy dążenia grupy są nakierowane na doskonalenie się i dalsze cele życiowe to jednostka stara się dorównać i rozwija swoje aspiracje edukacyjno-zawodowe.

Następnym czynnikiem, o którym należy wspomnieć, jest szkoła. W szkole uczniowie poddawani są oddziaływaniu wielu czynników, a na jej terenie następuje kształtowanie własnych uświadomionych dążeń, możliwości, a także uczniowie zdobywają wiedzę o swoich ograniczeniach, są poddawani ocenie, tworzą swoją hierarchię wartości obserwując i doświadczając różnych sytuacji wychowawczych. Niewątpliwie również środowisko lokalne, w którym mieszka rodzina, infrastruktura, dostęp do oświaty, kultury, tradycje i wzorce społeczne mają znaczenie

---

¹ por. T. Lewowicki, *Aspiracje ...*, s. 34; E. Sikora, op. cit., s. 21.

² Za: E. Sikora, op. cit., s. 21.

³ T. Lewowicki, *Aspiracje ...*, s. 34-35.

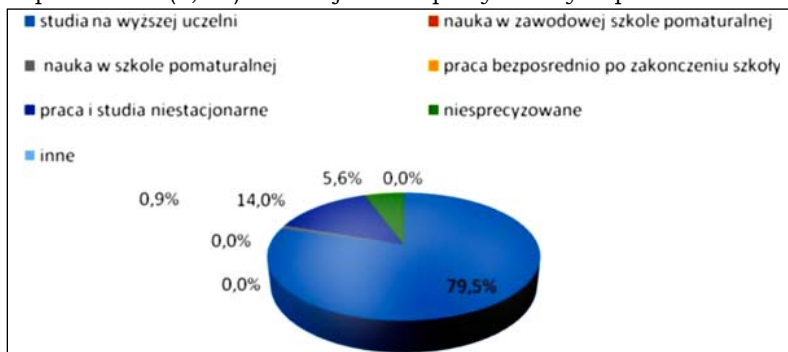
⁴ E. Mianowska, *Strategie społecznego uczestnictwa młodzieży*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2008, s.102.

w kształtowaniu aspiracji. Trudno jest udowodnić, który z czynników ma decydujące znaczenie w kształtowaniu aspiracji tym bardziej, że w toku życia jednostki rola i znaczenie poszczególnych czynników mogą ulec zmianie. Jednakże wydaje się, że to właśnie rodzina jest dominującym środowiskiem mającym największy wpływ na kształtowanie się aspiracji edukacyjno-zawodowych młodego pokolenia.

4. Dyskusja nad badaniami. W ramach seminarium magisterskiego prowadzono badania mające na celu sprawdzenie jakie są aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży szkoły średniej. Przebadano uczniów klas trzecich liceum w Ropczycach – 3a, 3 b, 3d, 3 e oraz połowę klasy 3f. Ze względu na niewielką frekwencję w klasach spośród 152 ankiet, które rozdano, udało się zebrać tylko 108. Dobór do badań był celowy- wybrano klasy programowo najwyższe zdające w tym roku szkolnym egzamin maturalny, z uwagi na to, iż powinny one mieć hipotetycznie najbardziej sprecyzowane plany edukacyjne i zawodowe. Populacja badanych osób objęła łącznie 108 uczniów (w tym 66 dziewcząt oraz 42 chłopców). Wbadanej grupie osób nieznacznie przeważają te, które zamieszkują wieś (51,9%) pozostali mieszkają w mieście.

Istotną zmienną w badaniu aspiracji edukacyjnych młodzieży jest wykształcenie rodziców. Najczęściej wskazywanym poziomem wykształcenia rodziców badanych uczniów, zarówno matek (50,9%), jak i ojców (40,7%) było wykształcenie średnie. Na drugim miejscu w przypadku kobiet wykształcenie wyższe (24,1%), a w przypadku mężczyzn zasadnicze zawodowe (37,0%). Trzecim w kolejności, najczęściej pojawiającym się poziomem wykształcenia rodziców wśród matek było wykształcenie zawodowe (23,1%) a wśród ojców wykształcenie wyższe – 18,6%.

Zdecydowana większość młodzieży charakteryzuje swoje warunki materialne, jako dobre – tak uważa ponad połowa ankietowanych (53,7%). Na drugim miejscu uplasowały się warunki materialne przeciętne- 28,7%, natomiast na trzecim warunki bardzo dobre – 17,6%. Żaden z badanych nie stwierdził, że jego status ekonomiczny jest niski lub bardzo niski. Z przeprowadzonych analiz wynika, że duży procent uczniów (93,5%) pragnie studiować na wyższej uczelni, w tym 14,0% chce studiować i jednocześnie pracować. Natomiast niewielki odsetek respondentów (5,6%) nie ma jeszcze sprecyzowanych planów.

Wykres 1: Plany edukacyjne młodzieży

Niższy procent badanej młodzieży planuje naukę w szkole pomaturalnej. Świadczyć to może o dobrym przygotowaniu dydaktycznym uczniów. Wyniki badań potwierdzają, że we współczesnym świecie norma staje się zdobycie wyższego wykształcenia, które nie zawsze jest równoznaczne ze znalezieniem dobrze płatnej, długoterminowej pracy.

Kolejnym badanym obszarem było dookreślenie na jakie studia młodzież najczęściej się decyduje. Analiza danych potwierdza ogólną tendencję w Polsce w ostatnich latach, że spośród uczniów wskazujących chęć dalszego kształcenia się poprzez podjęcie studiów, największy odsetek wybiera kierunki inżyniersko-techniczne (21,0%), w dalszej kolejności ekonomiczno-administracyjne (17,0%) oraz informatyczne (9,0%). Jest również szereg kierunków, które nie uzyskały aprobaty młodzieży. Są to kierunki biologiczne, fizyczne, produkcji i przetwórstwa, weterynaryjne, opieki społecznej oraz usług dla ludności czy artystyczne.

Z wyborami kierunku studiów powinien korespondować typ uczelni, na której można uzyskać wybrane wykształcenie. Analizując zebrane dane stwierdzono, że najpopularniejszymi uczelniami są uniwersytety (46,0%) oraz uczelnie techniczne (politechnika, Akademia Górniczo-Hutnicza – 42,0% wyborów). Jeśli porównamy wybory kierunku studiów oraz typ wskazanej uczelni, możemy stwierdzić, iż orientacja młodych ludzi w zakresie tego, na jakiej uczelni można studiować wybrany kierunek, jest dość niska. Świadczy o tym brak korespondencji między liczebnością osób wskazujących dany kierunek a liczebnością typu uczelni, np. nauki inżyniersko-techniczne chce studiować 21,0% badanych a uczelnie tego rodzaju wybiera aż 46,0% respondentów. Taką rozbieżność pomiędzy liczebnością osób wskazujących dany kierunek a liczebnością typu uczelni potwierdzają również badania T. Söldry-Gwiżdż i O. Gwiżdż¹.

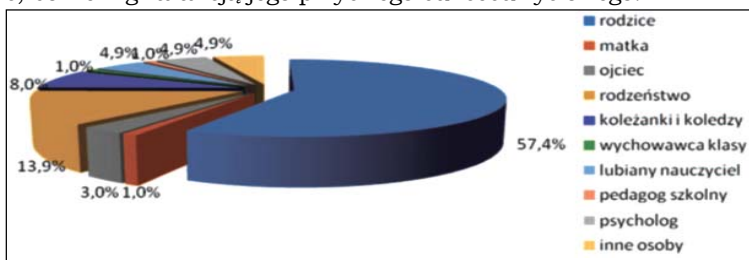
Jedną z podstawowych grup formułujących pewne normy postępowania oraz tworzących swoiste hierarchie wartości jest rodzina. Wydaje się, że aspiracje są w dużym stopniu wyznaczane przez panujące w niej warunki życia. Z jednej strony poprzez osiągnięty poziom wykształcenia, dochodu, stylu życia, stwarza pewien układ odniesienia dla aspiracji młodego człowieka, z drugiej – dzięki przyswajalnym wzorcom postępowania, kryteriom oceny innych ludzi, człowiek formuluje swoje dążenia i potrzeby. Poza rodzicami na kształtowanie aspiracji wpływ mają także inne osoby dorosłe, jak zaznaczono wcześniej, co wiąże się z przejmowaniem norm grupowych, z przyswajaniem standardów panujących w grupie.

Czy rzeczywiście rodzina jest instytucją, która determinuje aspiracje edukacyjne?

Jak wynika z powyższego wykresu rzeczywiście największe znaczenie przy wyborze dalszej drogi kształcenia ma rodzina. W pierwszej kolejności są to rodzice – 57,4%, w drugiej rodzinstwo 13,9%. Wynika stąd, że młodzież w głównej mierze kieruje się opiniami wydawanymi przez własnych rodziców, brata czy siostrę. Duże znaczenie ma również grupa

¹ T. Söldra-Gwiżdż, O. Gwiżdż, *Aspiracje edukacyjne i zawodowe, plany i dążenia życiowe młodzieży szkół ponadgimnazjalnych miasta Opola*, Opole 2005, Państwowy Instytut Naukowy- Instytut Śląski w Opolu, s.18.

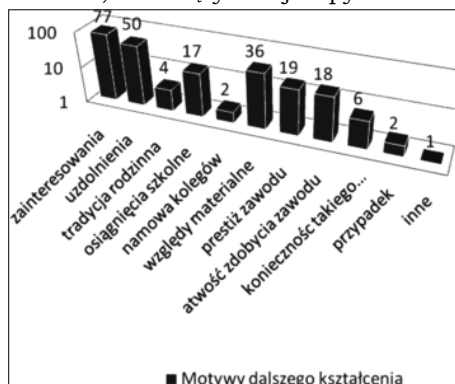
rówieśnicza, czyli koledzy i koleżanki – 8,0%. Ponadto wybory licealistów kształtują się również pod wpływem innych osób trzecich, takich jak psycholog (4,9%), lubiany nauczyciel (4,9%) czy pedagog szkolny (1%), jest to jednak odsetek znacznie mniejszy aniżeli w przypadku wcześniejszych grup. Mała rola wybranych instytucji doradczych, jak wskazują przeprowadzone badania, wydaje się być niepokojąca. Młodzież w dzisiejszych trudnych czasach gospodarki rynkowej nie powinna polegać tylko na swoich wyobrażeniach i na radach rodziców w zakresie wyboru swojej dalszej drogi edukacyjnej zawodowej. Optymalną sytuacją byłoby połączenie działań instytucji w zakresie poradnictwa zawodowego, bowiem wybrany dziś przez młodego człowieka zawód lub szkoła może być, bowiem gwarancją jego przyszłego sukcesu życiowego.

Wykres 2: Opinia na temat osób mających znaczenie przy wyborze dalszej drogi kształcenia

Powody, którymi kierują się młodzi ludzie, wybierając kierunek studiów oraz miejsce dalszego kształcenia, są oczywiście bardzo różne. W populacji badanej przez T.Soldrę-Gwiżdż i O.Gwiżdża¹, dominują motywacje związane z zaspokajaniem własnych zainteresowań oraz powody pragmatyczne odnoszące się do przyszłego zapotrzebowania rynku pracy, powiązania kierunku studiów z wyborem przedmiotów zdawanych na egzaminie maturalnym czy względami materialnymi.

Wysokie wyniki dotyczące aspirowania młodzieży do podjęcia studiów, nasunęły kolejne pytanie: «Planując swoją przyszłość edukacyjną kierujesz się:»?

Wykres 3: Motywy dalszej nauki

Dane liczbowe ukazują, że najczęściej osób kieruje się własnymi zainteresowaniami (76,2%) oraz uzdolnieniami (49,5%). Stosunkowo dużo osób wybierało również, jako główny motyw względy materialne (35,6%). Na nieco dalszych lokatach uplasowały się prestiż zawodu, łatwość jego zdobycia oraz osiągnięcia szkolne. Niewiele respondentów w wyborze swojej przyszłości edukacyj-

¹ T. Soldra-Gwiżdż, O. Gwiżdż, op. cit., s. 134.

nej kieruje się tradycją rodzinną, namową czy koniecznością takiego wyboru. Zauważa się więc, brak wymuszania przez rodzinę czy otoczenie społeczne podejmowania takich a nie innych decyzji; są one indywidualne i można przypuszczać, że przemyślane. Daje się również zaobserwować, zanikanie czynnika takiego jak tradycje rodzinne, który dawniej w znaczący sposób wpływał na decyzje młodzieży; był swoistym katalizatorem takich a nie innych działań, wyboru określonego kierunku kształcenia i przyszłego zawodu. Obecnie wybory są bardziej indywidualne i nie naznaczone «rodzinnym przymusem».

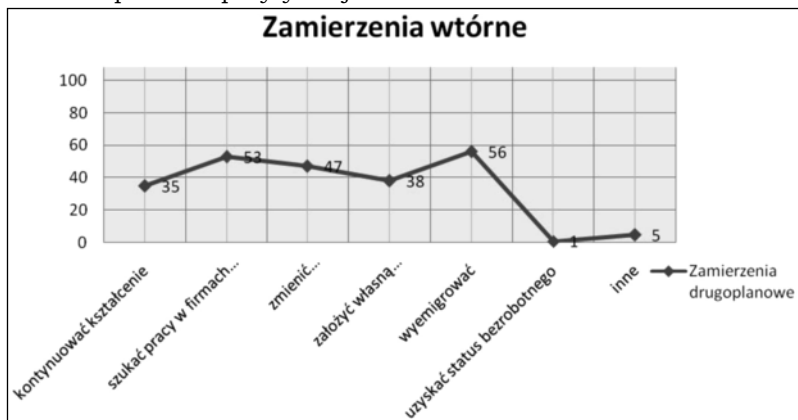
Z aspiracjami edukacyjnymi nierozzerwalnie łączą się aspiracje zawodowe. Młodzi ludzie coraz częściej postrzegają wykształcenie, jako szansę sukcesu życiowego, zauważają powiązania między wykształceniem a dochodem i pozycją społeczną. Aspiracje zawodowe młodzieży, wytyczają w dużym stopniu jej karierę zawodową. Plany zawodowe badanych uczniów liceum są zróżnicowane. Nieznacznie więcej jest osób (53,7%), które wiedzą, jaką rolę zawodową pragną pełnić w przyszłości, jednak duża grupa młodzieży (46,3%) odpowiedziała, że nie wie, jaki zawód chciałaby wykonywać. Nie jest to zbyt korzystna i optymistyczna sytuacja, gdyż wskazuje na duże prawdopodobieństwo zdania się na przypadek tej jednej z najważniejszych i znaczących w skutki decyzji w życiu młodego człowieka. Wśród innych powodów młodzież wymieniała zmieniający się rynek pracy, brak umiejętności sprecyzowania swoich zainteresowań i umiejętności czy brak pomysłu, co chcieliby robić w przyszłości.

Zapytano również, jaki zawód chcieliby wykonywać. Na podstawie uzyskanych wyników można wnioskować, że najpopularniejszym zawodem jest ekonomista (15,5%) prawnik (10,3%) oraz policjant (8,6%). Nieco mniej uzyskał zawód psychologa (6,9%) oraz urzędnika (5,2%). Innymi zawodami, które wymieniała młodzież był zawód związany z budownictwem (3 wskazania), inżynier (3 wskazania), kosmetolog, grafik komputerowy, geodeta, tłumacz, fotograf, architekt, logistyk, stomatolog, farmaceuta, kucharz, muzyk, kierowca oraz elektrotechnik. W większości były to pojedyncze wskazania. Jak widać dość popularność nowych profesji związanych z ekonomią i zarządzaniem, sytuując tę profesję na pierwszym miejscu.

Na podstawie analizy zebranego materiału badawczego stwierdza się, że na pierwszym miejscu czynnikiem motywującym młodzież do wyboru takiego a nie innego zawodu jest dobra płaca (63,7%). Bardzo ważna jest również satysfakcja z wykonywanego zawodu (60,3%) oraz perspektywa długoletniego zatrudnienia (41,3%). Uczniowie wierzą, że zdobywając określony zawód będą mieli szansę na przepracowanie w nim wiele lat, co wydaje się nieco złudne w dzisiejszych czasach. Wysoko wśród wskazań (co trzeci badany) znajduje się możliwość dalszego dokształcania się. Jest to optymistyczna informacja, że młodzież pragnie się rozwijać i wzbogacać swoje kwalifikacje. Częściowo badania te pokrywają się z wcześniej prowadzonymi, niemniej jednak obecna młodzież wydaje się być skupiona obecnie bardziej na samo-realizacji w zawodzie i możliwości poszerzania swoich umiejętności i wiedzy, również w życiu zawodowym.

Rodzina, mając decydujący wpływ na rozwój dziecka, determinuje jego orientację zawodową. Proces zdobywania wiedzy i umiejętności zawodowych, choć rozpoczyna się przebiega u każdego człowieka w różnych okresach jego rozwoju, zależy przede wszystkim od specyfiki sytuacji rodzinnej. Nie można, więc nie uwzględnić rodziny w systemie przygotowania młodzieży do wyboru szkoły i zawodu. Istotne jest to zwłaszcza w przypadku rodzin, w których są kultywowane tzw. rodzinne tradycje zawodowe. Wsparcie rodziny podczas «startu zawodowego» młodego człowieka jest, więc bardzo ważnym czynnikiem przesadzającym często o jego sukcesie zawodowym. Wyniki badań wykazują, że młodzi kierują się własnym zdaniem i doświadczeniem (43,1%). Tuż za nimi plasuje się rodzina, która osiągnęła 38 punktów procentowych. Na trzecim miejscu znajduje się szkoła z 7,0% wskazaniami. Taką samą ilość wyborów (po 3,4%) otrzymały media i poradnia-pedagogiczno- psychologiczna. Najmniej doradców młodzież wybiera wśród kolegów, którzy w przypadku wyborów edukacyjnych otrzymali większą liczbę wskazań.

Z zestawienia danych wynika, że miejscem pracy cieszącym się największą popularnością jest własna firma (54,6%). Na drugiej lokacie znajduje się praca w zakładzie prywatnym, polskim (38,8%) a na trzecim zagranicą (35,1%). W wyborach uczniów nisko plasuje się zakład państwowy (22,2%), który stracił na prestiżu oraz zakład z kapitałem zagranicznym (16,6%). Dla 13,8% badanych nie ma znaczenia gdzie znajdują pracę, ważne żeby w ogóle była. Najważniejsze dla młodzieży licealnej jest zapewnienie przez pracę zarobków (91,6%). Na drugim miejscu ex quo znalazły się miła atmosfera oraz praca dająca zadowolenie (po 42,5%). Ponad jedna trzecia osób uważa, że powinna ona być zgodna z wyuczonym zawodem, a co czwarta osoba uważa, że powinna zapewnić szacunek i poważanie wśród innych. Tylko 7,4% osób oczekuje pracy w niewielkim wymiarze godzin. Czyli widać, że młodzież chce pracować za dobre pieniądze, z poszanowaniem ich praw i w pozytywnej atmosferze.

Wykres 4: Plany w przypadku niepowodzenia zamierzeń pierwotnych

Warto poznać, jakie zamiary ma młodzież, wówczas, gdy nie uda im się osiągnąć zamierzonych aspiracji edukacyjno- zawodowych. Rezultaty badań wskazują, że ponad połowa osób w przypadku niepowodzeń swoich planów zawodowych, pragnie wyemigrować (51,8%). Na drugiej pozycji najczęstszych wyborów znalazło się poszukiwanie pracy w firmach prywatnych (49,0%). Z kolei 43,5% badanych stwierdza, że zmieni zawód, kwalifikacje, będzie szukać innej pracy.

Co trzeci badany decyduje się na kontynuowanie kształcenia. Tylko jedna osoba chce uzyskać status bezrobotnego. Wachlarz możliwości posiadanych przez młodzież jest, więc bogaty a jednak na pierwszym miejscu króluje emigracja zarobkowa, z której współcześnie korzysta wiele młodych ludzi, upatrując w niej szansę na lepsze życie i większe możliwości znalezienia dobrze płatnej pracy.

Ciekawe jest to, że obliczenia statystyczne nie wykazały korelacji pomiędzy badanymi zmiennymi typu wykształcenie matki a wybór drogi edukacyjnej ($\chi^2 = 5,255 < \chi_{\alpha} = 16,919$), niemniej dane procentowe mogą wskazywać na zależność wyborów osób doradzających dalszą edukację w przypadku osób, których matka ma wyższe wykształcenie są to wybory przede wszystkim rodziców i rodzeństwa, rzadziej w odpowiedziach pojawiają się osoby trzecie niż to ma miejsce w przypadku licealistów, których matki mają niższe wykształcenie podobna sytuacja wystąpiła w przypadku ojca. Mimo, iż analiza statystyczna nie wykazała zależności pomiędzy wyborem osób doradzających dalsze kształcenie oraz wykształceniem rodzica ($\chi^2 = 12,889 < \chi_{\alpha} = 16,919$), to jednak można wskazać na istnienie pewnych zależności co do wyboru tychże osób. Jak potwierdza wiele badań w tym również i te, priorytetową rolę odgrywa rodzina (w tym 57,4% wskazań na rodziców oraz 13,9% na rodzeństwo). Nieco niżej znajduje się grupa rówieśnicza (8,0%), które również jest swoistym motorem, napędzającym do dalszego działania młodego człowieka.

Wiele badań wykazało, iż warunki materialne i aspiracje edukacyjno-zawodowe są ze sobą skorelowane. Jednak na podstawie niniejszych badań stwierdzono, iż nie ma znaczenia, to jaki status materialny posiada dany uczeń, gdyż jego wybory edukacyjne i zawodowe są od niego niezależne. Wykazano, iż nie ma związku czy uczeń posiada wysoki status materialny czy niski, a jego wybory np. kierunku studiów czy zawodu się z nim nie wiążą.

Analiza jakościowa oraz ilościowa a także statystyczna wykazała, iż wykształcenie matki jest zmienną różnicującą wybory uczniów. 83,8% licealistów mających matkę z wyższym wykształceniem (wykształcenie wyższej średnie) pragnie studiować w trybie dziennym, natomiast 16,2% w trybie zaocznym. W przypadku osób, których matka posiada niższe wykształcenie (w tym przypadku zasadnicze zawodowe i podstawowe) w systemie stacjonarnym chce studiować mniejszy odsetek badanych – 61,5%, w tym przypadku na studia niestacjonarne pragnie pójść więcej osób – 38,5%.

Ukończenie szkoły ponadpodstawowej, w tym przypadku liceum to kres ważnej drogi, a zarazem początek kolejnego etapu stawiającego nowe, wyższe wymagania. Można przypuszczać, że młodzież

podjęła już większość ważnych decyzji, jakimi są wyższe studia oraz dobra i satysfakcjonująca praca czy własna firma. Należy szczególnie podkreślić znaczenie, jakie młodzi ludzie przypisują edukacji i zdobyciu jak najwyższego wykształcenia.

Młodzi ludzie u progu dorosłości wierzą w sukces i wydaje się, iż z coraz większym optymizmem spoglądają w przyszłość, mimo że perspektywy nie są obiecujące. Na pewno mają świadomość, że czeka ich dużo wysiłków oraz zagrożeń na drodze urzeczywistnienia swoich zamierzeń.

Zakończenie.

Przekonanie, że dążenia oraz plany edukacyjno-zawodowe odgrywają kluczową rolę we współczesnym świecie wydaje się być zasadne, ponieważ na nich opiera się cała przyszłość i kariera jednostek. Dokonanie ważnego wyboru życiowego – co robić po zakończeniu szkoły to trudna decyzja. Współczesne pokolenie staje przed zadaniem znacznie trudniejszym niż starsze pokolenie. Dawniej wybór takiej czy innej szkoły nie wpływał w sposób znaczący na przebieg kariery zawodowej i losy życiowe. Studia były trudno dostępne, możliwości pracy we własnej firmie ograniczone a zarobki wszędzie zbliżone. Ponadto zwykle pracowało się w jednym zakładzie całe życie, obecnie jest inaczej. Istnieje dużo większe możliwości dalszego kształcenia się, panuje pełna swoboda zakładania firm. Jednak występują znaczne trudności ze znalezieniem pracy zwłaszcza długoterminowej. Aktualne zachowania i dążenia młodzieży uległy dość istotnym zmianom. Pojawiło się wiele nowych zawodów, wiele nowych szkół i kierunków kształcenia. Stąd również i trudności współczesnej młodzieży w wyborze drogi zawodowej. Dlatego należałoby wzmocnić i wesprzeć same jednostki, ale również najbliższe środowisko w rozwijaniu aspiracji edukacyjnych i zawodowych młodych ludzi a szczególnie rodzinę.

Bibliografia:

1. Bogaj M., Aspiracje edukacyjne, [w:] Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. T. 1, A – F. Wydawnictwo Akademickie «Żak», Warszawa 2003.
2. Graca T., Aspiracje jako motywacyjny czynnik regulujący działanie człowieka, [w:] P. Tyrała (red.), Aspiracje a rzeczywistość edukacyjno-wychowawcza w okresie przeobrażeń strukturalnych państwa, WSP, Rzeszów 1997.
3. Dróżka W., Pokolenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1993.
4. Dyrda M. J., Pedagogika społeczna. O aspiracjach jakości i sensie życia, Oficyna Wydawnicza ASPRA- JR, Warszawa 2009.
5. Kupczyk J., Uwarunkowania aspiracji życiowych młodzieży w starszym wieku szkolnym, UAM, Poznań 1978.
6. Lewowicki T., Aspiracje dzieci i młodzieży, PWN, Warszawa 1987.
7. Mianowska E., Strategie społecznego uczestnictwa młodzieży, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2008.
8. Sikora E., (Nie)realne marzenia?: aspiracje życiowe młodzieży z osiedli byłych PGR-ów, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2006.
9. Sołdra- Gwiżdż T., Gwiżdż O., Aspiracje edukacyjne i zawodowe, plany i dążenia życiowe młodzieży szkół ponadgimnazjalnych miasta Opola, Państwowy Instytut Naukowy- Instytut Śląski w Opolu, Opole 2005.

10. Szczepska-Pustkowska M., Aspiracje, [w:] T. Pilch (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Wydawnictwo «Zak», Warszawa 2003, T.1.
11. Wolk M., Aspiracje edukacyjne uczniów szkół średnich a ich miejsce zamieszkania, Nowa Szkoła, 2006, nr 1, s. 44-51.
12. Rzymelka-Fraćkiewicz A., Politycy wobec przemian edukacyjnych, Wydawnictwo A. Marszałek, Toruń 2010.
13. Żegnałek K., Aspiracje jako wyznacznik efektywności edukacyjno-wychowawczej, [w:] Tyrała P. (red.), Aspiracje a rzeczywistość edukacyjno-wychowawcza w okresie przeobrażeń strukturalnych państwa, WSP, Rzeszów 1997.

Aspirations play a significant role in public and individual life, because the situation of young people, their professional, family and material future depends largely on them. There are different types of aspirations. The author of the article distinguishes educational and professional aspirations taking into account their orientation. On the basis of researches the author tries to answer the question, what are the educational and professional aspirations of lyceum students. Moreover the investigator explains concepts related to the problems of aspirations, analyses the conditionality of their origin, paying attention to the role of family environment in development of aspirations. The results of the research show that young people aim to get good education, dream about well-paid job. In case of educational or professional failure the considerable percent of respondents intend to go abroad. The research confirms, that family has an influence on youth educational and professional aspirations, their choice in life, although young people first of all follow their decisions and experience and not always continue family traditions.

Key words: educational aspirations, professional aspirations, environment, family, young people.

Отримано: 4.09.2014

УДК 37.015.3:159.992.7

Elena Karpuszenko

ADDITION AND IDENTITY CRISIS IN ADOLESCENT CHILDREN

The frequently raised question in contemporary world is what the future generation of young people will be like, how their identity is formed and what is important to them. The attention is also being paid to numerous threats that affect a person in current reality and a number of risky behaviour these people are involved in. This study attempts to answer whether addiction to psychoactive drugs might result from unsolved developmental crises and which factors can stimulate young people to start taking psychoactive drugs, especially narcotics and make them addicted to these substances.

Key words: identity, identity crisis, young people, addiction to psychoactive drugs, mixed identity, drugs.

Introduction. The study was aimed at determination of the relationships between the addiction of adolescent children and difficulties connected with the identity crisis they have to face in this period of life. Therefore, the analysis focused on the individual planes of formation of identity according to the theory of psychosocial devel-